

Ahlak

AHLÂK ÇALIŖMALARI VE AHLÂK FELSEFESİ DERGİSİ

Cilt Vol. 3 **Sayı** No. 2

Yayın Tarihi / Publication Date

Aralık / December, 2023

Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

CC BY-NC-ND 4.0

Makale

Hamit Balcı

Kentsel Dönüşümden Kültürel ve Ahlaki Dönüşüme: Roman Kimliğini Sulukule'de Anlamak / 36

Kentsel Dönüşümden Kültürel ve Ahlaki Dönüşüme: Roman Kimliğini Sulukule’de Anlamak

Hamit Balcı¹

Öz: Bu makalede kimlik ile değişim üzerinde durulmakta, öte yandan kimlik ile bireysel kişilik arasındaki tutarsızlıkların imkânları incelenmektedir. Her birey, kendi kimliğine istisna oluşturan karakteristik özellikler sergiler. Bu durum kimliğin bireyi bütün olarak temsil etmesinin önüne geçer. Dolayısıyla, kuşatıcı bir kimlik tespiti çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Ayrıca özcü bir anlayışa sahip olan kimliklerin tayini ile iktidar/erk mefhumu arasında bir ilişki de bulunmaktadır. Kimliğin belirlenmesinde erklerin sahip olduğu belirleyici roller, kimliğin dinamik rolünü de hesaba katmamaktadır. Makalede kimliğin dinamik doğası, Romanlarla meskûn bir mahal olan İstanbul’un Sulu kule semti üzerinde değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Roman Kimliği, Ahlaki Değişim, Çingene Sosyolojisi, Kentsel Dönüşüm, Sulukule.

From Urban Transformation to Cultural and Moral Transformation: Understanding Romani Identity in Sulukule

Abstract: Analysing the possibilities of inconsistency between identity and individual character, this study aims to shed light upon identity and change. Individuals have such characteristics which are exceptions to his or her identity and this phenomenon prevents the identity from representing individuals as a whole. Thus, an overall identification often becomes impossible. Additionally, there is a relationship between the determination of essentialist identities and the notion of power/authority. The decisive roles that power structures hold in determining an identity do not take into account the dynamic aspect of various identities. Throughout this study, the dynamic nature of identity is evaluated on the basis of daily life in Istanbul’s Sulukule, which is a Romani neighbourhood.

Keywords: Romani Identity, Moral Transformation, Gypsy Sociology, Urban Transformation, Sulukule.

DOI: 10.5281/zenodo.10411184
ahlâk dergisi, 2023

Başvuru: 15.12.2023
Kabul: 20.12.2023

¹ Doktor Adayı, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, hamitbalci@gmail.com, ORCID: 0009-0000-8223-1600

Toplumsal kimlikler sınıflandırılmaya uygun değildir. Küreselleşme ile birlikte kültürler ve bireyler arasındaki etkileşimin boyutu baş döndürücü bir şekilde artmıştır. İnsanlar hem gündelik hayatta hem de kamusal alanda kendilerini ispatlamalarını gerektirecek birçok sorunla karşılaşmaktadır. (Ferhat Kentel, 2007) Ferhat Kentel'e ait olan bu tespiti geliştirmek ve onu kimlikler için de ifade edebilmek mümkündür. Değişen koşullara bağlı olarak kendini yenileyen insanlar gibi toplumsal kimlikler de dinamik bir yapıya sahiptir. Toplumsal koşullara göre şekillenen hatta değişime uğrayan kimlik, bir oranda insanların değişimine bağlıdır. Bir kimliğe ait olan, o kimlik ile kendini tanımlayan insanların birçok yönüyle ait oldukları kimlikle uyumlu olmayan, o kimlikle özdeşmeyen yanlarının ortaya çıkması mümkündür. İnsanın birçok karakteristik özelliğine denk gelen, onu içinde barındıran kimlik, kişinin bazı özelliklerine temas etmeyebilir. Kimlikler bazen bir kişiyi tamamen temsil edecek kapsayıcılığa sahip de olamayabilir. Bu durum bize kimliğin homojen olmadığını gösterir. Dinamik olması, sürekli bir değişim içerisinde olması ve komplike bir yapıya sahip olması kimliği ve o kimliğe ait olan insanı her yönüyle bütüncül olarak incelemeyi zorlaştırmaktadır. Roman kimliğinin analiz edildiği bu çalışmada da kimliğin değişkenliği bir hakikat olarak karşımıza çıkmış ve Sulukule'deki Romanlar ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar kimliğin homojen olmadığı sonucunu teyit etmiştir.

Kimliklerin oluşumunda birtakım erklerin belirleyici rolleri vardır. Bu durum Roman kimliği için de geçerlidir. Herhangi bir topluluğun tanımlanması aşamasında gücü elinde bulunduran erkler imtiyazlı bir konuma sahiptir. Bu imtiyaz ile gücü elinde bulunduranlar tarafından geliştirilen tanımlama o kimliğe mensup olanların zihin dünyalarını ve duygularını dikkate almaz. İktidar odakları tarafından tek taraflı olarak gerçekleştirilen bu tanımlama kimliğe muhatap olanların kendilerini nasıl tanımladığını önemsemez. Etnik ve dini açıdan çok renkli bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'nin yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti ulus devleti inşa etmiş ve tüm etnik kökenleri "Türk" başlığı altında toplamıştır. 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile de sadece gayri müslimler azınlık olarak kabul edilmiş ve böylece Türkiye'de azınlık dinsel bir ayrıma karşılık gelmeye başlamıştır. Böylece etnik temelden ziyade dini temele dayanan ve Müslüman olmayanların azınlık olarak kabul edildiği bir yapı inşa edilmiştir. Türk kimliğinin yüzyıllar boyunca İslamiyet ile kurduğu bu ilişki Müslüman olup da farklı etnik kimliklere mensup olanları yeni ulus aidiyeti olarak, "Türk" kimliği çatısı altında, güçlü bir birlik oluşturacak şekilde bir araya getirmiştir.

Azınlığın sadece dinsel olarak tanımlanması Türkiye’deki diğer etnik kökenler konusunda araştırma yapmayı zorlaştırmaktadır. Etnik azınlıklara ilişkin resmi verilerin kaydedilememesinden dolayı Türkiye’de yaşayan Romanların sayısını tam olarak bilmek mümkün olmasa da 1831 yılında yapılan nüfus sayımı dikkate alınarak sayılarının yaklaşık 500-600 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. 1831 yılından günümüze bölgelerin demografik yapısı incelenerek elde edilen bu sayı kadınların ve 15 yaş altı erkek çocukların kapsam dışı bırakılması nedeniyle belirsizlikler barındırmaktadır. Ayrıca Türkiye’de yaşayan Romanların sayısının 1 buçuk ila 2 milyon arası olduğunu iddia eden araştırmacılar da bulunmaktadır. (Türkiyeli Romanlar Haklarını Savunuyor, 2007)

5 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” adlı 5366 sayılı yasa ile birlikte Türkiye’de il ve ilçe belediyelerine kentsel yenileme alanları açma imkânı sağlanmıştır. Bu yasa kapsamında İstanbul başta olmak üzere Türkiye’nin birçok şehrinde yenileme alanları oluşturulmaya başlanmıştır. (Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 2005) Yasa her ne kadar yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunmasını amaçlasa da uygulamada tarihi olmayan yapıların da yenilenmesi söz konusu olmuştur. Yasa ile uygulama yapılan alanlar incelendiğinde çoğunlukla sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olan toplulukların yaşadıkları bölgelerin yenileme alanları olarak seçildiği görülmektedir. Çalışmamıza konu teşkil eden Sulukule’de yaşayan insanların da sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olmakla birlikte kendilerine has kültürel özellikler taşımaktadırlar.

Roma İmparatorluğu’ndan kovulan Romanların bölgeye yerleşmesiyle oluşan Sulukule yerleşkesinin tarihi 11. Yüzyıla kadar geriye götürülebilir. Önceleri surların dışına yerleştirilen Romanlar daha sonra sur içlerine doğru kayarak geniş bir alana yayılmışlardır. (Adrian Marsh, 2005) Geniş bir alanda yaşayan Romanlar Cumhuriyet tarihi boyunca birçok zorunlu iskân uygulamasına maruz kalmıştır. Romanlar bu zorunlu iskân politikaları nedeniyle İstanbul’un farklı semtlerine dağılsalar da Sulukule’de varlıklarını çok uzun bir süre devam ettirebilmişlerdir.

Çok yakın bir zamana kadar “Çingene” günümüzde ise “Roman” olarak adlandırılan topluluk ulusal ve uluslararası dayanaklara sahip bir dönüşüm yaşamaktadır. “Sulukule Direnişi” olarak adlandırılan süreç Roman kimliğinin değişiminin parametreleri olarak

okunabilir. Sulukule Direnişi, Roman kimliğinin sadece yerel veya etnik bir çerçevede değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası platformlarda da sesini duyurabilen bir kimlik haline gelmesinde kritik bir rol oynamıştır. Direniş sırasında, Roman topluluğu sadece kendi haklarını savunmakla kalmamış, aynı zamanda daha geniş insan hakları ve sosyal adalet konularında da sesini yükseltmiştir. Bu durum, Roman topluluğunun sadece kendi iç dinamikleri tarafından değil, aynı zamanda ulusal ve global siyasal hareketler tarafından da etkilendiğini ve bu hareketlerle etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Sulukule Direnişi, Roman topluluğunun sadece kendi mahallelerini ve kültürel kimliklerini koruma mücadelesi değil, aynı zamanda daha geniş toplumsal ve siyasal konularda aktif bir rol almasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Sulukule denilince akla ilk olarak Romanlık, Roman kimliği gelmektedir. Fatih Belediyesi tarafından Sulukule’de uygulanmak istenen Kentsel Dönüşüm Projesi birtakım itirazlarla karşılandı ve bu Kentsel Dönüşüm Projesi’ne itiraz eden Romanlar örgütlü bir şekilde hareket ederek Roman kimliğinin siyasallaşmasında önemli rol oynadı. Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi görsel, yazılı ve dijital medyada oldukça geniş bir yer edindi. Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesinin medya organlarında çok fazla yer edinmesi bu çalışmanın yürütülmesinde olumlu ve olumsuz pek çok etkiye sahip olmuştur. Meselenin çok fazla basında yer almasından rahatsız olanlar ve Sulukule Direnişi olarak adlandırılan süreçte kendileri ile birtakım röportajlar yapılmasına rağmen bunların servis edilmemesinden şikayetçi olanlar saha çalışmalarım boyunca konuşmaktan çekinen kitleyi temsil etmektedir. Ancak medyanın etkisiyle sorunlarını ifade etme imkanına kavuşan insanlar yaşadıkları sorunları rahatça dile getirme imkanına sahip olmuşlar ve bu nedenle bu kişiler konuşmayı tercih eden kitleyi temsil etmektedir. Derinlemesine mülakat yönteminin kullanıldığı çalışmada otuz iki farklı kişi ile yüz yüze mülakatlar gerçekleştirildi. Bu mülakatlarda her bir kişi ile ayrı ayrı en az bir defa ve gerekli görüldüğü hallerde daha fazla sayıda mülakat gerçekleştirilmiştir.

Fatih Belediyesi yukarıda zikredilen 5366 sayılı yasaya dayanarak Neslişah ve Hatice Sultan Mahallelerini (Sulukule) kentsel yenileme alanı ilan ederek bölgede bulunan tarihi yapılar dışındaki diğer binaları yıkma kararı almıştır. Yıkılan binaların yerine ise üçer katlı Osmanlı mimarisine uygun evler yapılması öngörülmüş bu evlerin ise önceden belirlenen geri ödeme şartlarıyla ev sahiplerine teslim edileceği bir plan ilan edilmiştir. Bölgede yaşayan kiracılar için farklı bir çözüm önerilerek kiracılara Gaziosmanpaşa ilçesine bağlı Taşoluk

beldesinde TOKİ’nin yaptığı evlerden taksit karşılığı ev sahibi olma imkânı verilmiştir. Ancak bu çözüm önerisi Sulukule’yi aidiyet, ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı terk etmek istemeyen insanlar tarafından tepki ile karşılanmıştır.

Sulukule, kentsel dönüşümün sadece fiziksel yapıları değil, aynı zamanda toplumsal dokuyu ve kültürel kimlikleri de dönüştürdüğü bir örnek. Bu süreçte, Sulukule'deki Roman topluluğunun yaşam tarzı, gelenekleri ve sosyal ilişkileri önemli ölçüde etkilendi. Kentsel dönüşüm, bu topluluğun yerel kültürünü ve sosyal yapısını korumak için mücadele ettiği bir süreç haline geldi. Bu mücadele, Roman topluluğunun kendi kimliğini yeniden tanımlamasına ve dışarıdan gelen müdahalelere karşı daha bilinçli ve örgütlü bir duruş sergilemesine yol açtı. Bu bağlamda, Sulukule örneği, kentsel dönüşüm projelerinin sadece binaları ve sokakları değil, aynı zamanda toplulukların kültürel ve sosyal kimliklerini de nasıl etkileyebileceğinin altını çiziyor.

Kentsel dönüşüm projeleri, Roman topluluğu üzerindeki etkileriyle, toplumsal ve kültürel dönüşümün yanı sıra, toplulukların kendi kimliklerini savunma ve ifade etme biçimlerinde de değişikliklere yol açmaktadır. Sulukule'deki Roman topluluğu, kendi yaşam alanlarını ve kültürel miraslarını koruma mücadelesi verirken, aynı zamanda daha geniş bir toplumsal ve siyasal alanda görünür olma ve seslerini duyurma fırsatı buldu. Bu süreç, Roman topluluğunun hem kendi içindeki dayanışmayı güçlendirdi hem de dış dünya ile etkileşimlerini artırdı. Bu durum, Roman kimliğinin sadece etnik bir aidiyet olmaktan çıkıp, daha geniş toplumsal ve siyasal bir varlık kazanmasına katkıda bulundu. Bu bağlamda, Sulukule direnişi, Roman topluluğunun kendini ifade etme biçimlerini ve toplumsal algılarını dönüştüren önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

Roman Kimliğinin Ahlaki ve Kültürel Dönüşümü

Roman kimliğinin ahlaki dönüşümü, toplumsal adalet ve eşitlik ilkelerinin Roman topluluğu tarafından daha güçlü bir şekilde benimsenmesiyle kendini göstermektedir. Bu dönüşüm, Romanların sadece fiziksel yaşam alanlarına değil, aynı zamanda sosyal ve ahlaki haklarına da sahip çıkmalarını içermektedir. Roman topluluğu, kentsel dönüşüm projeleri ve diğer sosyo-ekonomik müdahaleler karşısında sadece toprakları ve evleri için değil, aynı zamanda insan onuruna, kültürel kimliklerine ve sosyal adalet ilkelerine de sahip çıkma mücadelesi vermektedir. Bu süreç, Romanların kendi toplulukları içindeki ahlaki değerleri ve

dayanışma anlayışını güçlendirirken, aynı zamanda daha geniş toplumla olan etkileşimlerinde de etik değerlere dayalı bir yaklaşım sergilemelerine yol açmaktadır.

Türkiye’de Roman kimliği 2000’li yıllardan itibaren açık bir şekilde değişmeye başlamıştır. Bu dönemde, Roman topluluğunun içsel dinamikleri ve dışarıdan gelen etkiler, kimliklerinin yeniden şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Roman topluluğunun geleneksel kültürel pratikleri ve sosyal yapıları, modernleşme süreçleri ve kentsel dönüşüm projeleriyle karşı karşıya kaldıkça, bu topluluk kendini daha karmaşık ve çok boyutlu bir şekilde ifade etmeye başlamıştır. Özellikle genç kuşaklar, Roman kimliğini, geleneksel değerleri korurken aynı zamanda çağdaş toplumsal taleplerle uyum içinde yeniden tanımlama çabası içine girmiştir. Bu, Roman topluluğunun hem kültürel mirasını sürdürme hem de çağdaş toplumsal dinamiklere entegre olma arayışını göstermektedir.

Bu dönüşüm sürecinde, Roman topluluğunun ahlaki değer yargıları da önemli bir evrim geçirmiştir. Geleneksel olarak topluluk içi dayanışma ve aile bağlarına büyük önem veren Romanlar, kentsel dönüşüm ve modernleşme süreçleriyle birlikte, bireysel hakların ve toplum içindeki eşitliğin de savunucusu haline gelmiştir. Özellikle genç kuşaklar, Roman topluluğunun geleneksel ahlaki yapısını korurken, bu yapının çağdaş toplumsal normlar ve haklarla uyumlu hale gelmesi için çaba göstermektedirler. Bu, Roman topluluğunun ahlaki değerlerinin, sadece içsel birer özellik olmaktan çıkıp, geniş toplumsal ve kültürel değişimlerle etkileşim içinde geliştiğini gösterir.

Şüphesiz Avrupa Birliği Roman kimliğinin değişiminde etkili olan faktörler arasında önemli bir yere sahiptir. “AB Türkiye İlerleme Raporu” Türkiye’deki birtakım hukuki mevzuatın değişiminde etkili olduğu gibi Roman kimliğinin daha görünür olmasında da etkili olmuştur. Avrupa Komisyonu’nu 2004 yılında yayınladığı bir rapor ile 2004 yılı itibariyle halen yürürlükte olan Roman kökenlilerin Türkiye’ye göçmen olarak girmesini yasaklayan mevzuatın halen yürürlükte olmasını eleştirmiştir. (Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 yılı Düzenli Raporu, 2004) Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde Türkiye’den insan hak ve özgürlüklerinin genişletilmesini de içeren bir takım hukuki mevzuatın yeniden ele alınması talep edilmiş bu kapsamda birçok alanda pozitif adımlar atılmıştır. Özgürlüklerin genişletilmesi ile başlayan bu süreç kaçınılmaz olarak kimlik ve aidiyetler üzerinden de bir takım yeni yaklaşımları da beraberinde getirmiştir.

Geleneksel toplum yapılarını ve kültürel öğelerini modernleşme süreçleri içinde yeniden değerlendirirken, Romanlar ahlaki değerlerini ve sosyal adalet anlayışlarını da yeniden şekillendirmeye başlamıştır. Kentsel dönüşümün getirdiği zorluklar ve toplumsal değişimler, Romanlar için sadece fiziksel ve kültürel bir dönüşüm olmaktan öte, ahlaki değer yargılarının ve etik ilkelerin yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Bu süreçte, Roman topluluğu, özellikle genç kuşaklar arasında, bireysel haklar, eşitlik ve sosyal adalet gibi evrensel değerlere daha fazla önem vermeye başlamıştır.

Her ne kadar halihazırda devam eden problemler olsa da toplumsal kimliklerin daha rahat ifade edilebildiği bir döneme girildiği bir hakikat olarak karşımızda durmaktadır. Bu ortamda Roman kimliği de ön plana çıkarak birtakım önyargı ve ayrımcılıktan kurtulmaya başlamıştır. Romanlar 2000’li yıllardan itibaren “Çingene” kelimesindeki olumsuz anlamdan kurtulmak için bu ismi kullanmayı terk etmeye başlamışlardır. “Çingene” kelimesinin bir hakaret sözcüğü olarak kullanılması ve çağrıştırdığı olumsuz anlam nedeniyle kelimeye karşı bir önyargı oluşmuş, bunun neticesinde etnik bir kökene işaret etmesi nedeniyle Roman kelimesinin “Çingene” kelimesinin yerine kullanılması tercih edilmiştir. “Edirne Çingene Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği” (EDÇİNKAY) 2004 yılında kurulduğunda “Çingene” ismini kullanmış olmasına rağmen 2006 yılında adını “Edirne Roman Derneği” (EDROM) olarak değiştirmiştir. Daha sonra on üç dernek* Roman Federasyonu (ROMDEF) adı altında birleşmiştir. Dernek isimlerinde görülmeye başlayan bu değişim oldukça önemlidir. Roman Dernekleri adı altında bir araya gelen Romanlar örgütlü bir şekilde kimliklerini ifade etme fırsatını elde etmiştir. Ancak Çingene/Roman kimliğinin dönüşümünde önemli bir etkiye sahip olan Mustafa Aksu gibi araştırmacılar Roman yerine “Çingene” ismini kullanmayı tercih etmektedir. Çingene kimliğinin sahip olduğu olumsuz anlamlarla mücadele eden Aksu çeşitli Türkçe sözlüklerde yer alan “Çingene” maddesindeki tanımın değişmesi için girişimlerde bulunmuştur. (Aksu, 2006) Ayrıca Aksu Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu’na da başvurarak Çingene kelimesinin sözlükteki olumsuz tanımlamalarının kaldırılması konusunda da bir çaba sarf etmiştir. Aksu’nun

* Lüleburgaz Romanlar Derneği, Tekirdağ Muratlı Romanlar Derneği, Tekirdağ Malkara Romanlar Derneği, İzmir Çağdaş Romanlar Derneği, Mersin Romanlar Derneği, Adana Romanlar Derneği, Keşan Romanlar Derneği, Ankara Romanlar Derneği, Bartın Romanlar Derneği, Lalapaşa Romanlar Derneği, Balıkesir İvrindi Romanlar Derneği, Kırklareli Romanlar Derneği, Edirne Roman Derneği

girişimleri sonucunda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan sözlüklerdeki “Çingene” maddesi birtakım düzenlemelere uğrayarak kelimenin çağrıştırdığı olumsuz anlamlar giderilmiştir. 1 Ekim 2001 tarihli genelge ile, ilgili değişiklik bakanlıklar, valilikler, Türk Dil Kurum Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve YÖK Başkanlığı gibi kurumlara iletilerek kamuoyuna da duyurulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı da 2002 yılında müftülüklere gönderdiği yazı ile kamuoyunun bilinçlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu amaçla Diyanet İşleri Başkanlığı hem din görevlilerinin hem de kamuoyunun bilgilendirilmesi amacıyla yapılacak olan dini ve ahlaki sohbetlerde “Çingeneler” hakkındaki olumsuz kanaatin giderilmesi ve yanlış bilgilerin düzeltilmesi amacıyla konuya hassasiyet gösterilmesini talep etmiştir. (Aksu, 2006) “Çingene” kelimesindeki olumsuz anlamların giderilmesi ve toplumdaki ön yargıların bertaraf edilmesi için örgütlenmenin gerektiğine inanan Mustafa Aksu, dernekleşme yolunda adım atmak amacıyla Ankara Emniyet Müdürlüğü Dernekler Masası’na müracaat eder. “Çingene Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği” adında bir dernek ve “Çingene Kültür Dernekleri Federasyonu” kurmak istediğini kurum yetkililerine bildirir. Fakat birim yetkilileri “2098 sayılı Dernekler Yasası”na göre Çingene isminin kullanılamayacağını, aksi taktirde bölücülük yapılmış olacağını belirtir. Bu gerekçeleri anlamlı bulmayan Mustafa Aksu ilgili bakanlığın (İçişleri Bakanlığı) baş müşaviri ile konuştuktan sonra kendisine bu adla bir derneğin kurulmasına izin verilir. (Aksu, 2006)

Ali Rafet Özkan tarafından doçentlik tezi olarak hazırlanan “Türkiye Çingeneleri” başlıklı saha araştırması 2000 yılında Kültür Bakanlığı Yayınları tarafından basılmıştır. Mustafa Aksu’ya göre Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan bu çalışmada Çingenelere ilişkin çok sayıda olumsuz ifade yer almaktadır. Kültür Bakanlığı’na verdiği dilekçe ile durumdan rahatsızlığını ifade eden Aksu’nun girişimleri sonuç vermiş önce kitaplar toplatılmış ancak kurumun incelemesinden sonra kitabın bilimsel bir çalışma olduğu kanaatine varılarak tekrar raflardaki yerini almıştır. Bunun üzerine Aksu, Kültür Bakanlığı’na dava açsa da ilgili bakanlık hakkında bir davanın ancak idari mahkeme tarafından açılabileceği gerekçesi ile bu dava reddedilmiştir. İlerleyen tarihlerde İdari Mahkeme’de de dava açan Aksu buradan sonuç alınacağını düşünmekte aksi halde Avrupa Birliği İnsan Hakları Mahkemesi’ne gideceğini ifade etmektedir. (Aksu, 2006)

Sulukule’deki dernek kuruluşu ve Roman topluluğunun örgütlenmesi, bu topluluğun ahlaki yapısında da bir dönüşümü işaret eder. Topluluk, sadece kendi kültürel ve sosyal

haklarını savunmakla kalmayıp, aynı zamanda daha geniş insan hakları ve adalet meseleleriyle de ilgilenmeye başlamıştır. Bu, Roman topluluğunun ahlaki anlayışının sadece kendi iç dinamiklerine dayalı olmaktan çıkıp, evrensel değerlere ve geniş toplumsal sorumluluklara doğru genişlediğini gösterir. Bu dönüşüm, Roman topluluğunun sadece fiziksel ve kültürel mekanlarını koruma mücadelesi değil, aynı zamanda topluluk olarak daha geniş ahlaki ve etik sorunlar hakkında seslerini yükseltme ve kamuoyunun dikkatini çekme çabası olarak da değerlendirilebilir. Bu durum, Roman topluluğunun toplumsal ve ahlaki sorunlara karşı daha bilinçli ve aktif bir tutum sergilemesini sağlamıştır.

Sulukule’de Roman ismini taşıyan ilk dernek 2006 yılında kurulmuştur. Bu derneğin kuruluşu Sulukule’de uygulanmak istenen Kentsel Dönüşüm Projesi ile doğrudan irtibatlıdır. Sulukule Roman Derneği’ne mensup olan kişiler Roman ismini bu dernek adı altında toplandıktan sonra kullandıklarını ifade etmektedir. Derneğin kurulması ile birlikte kimlik konusunda da birtakım değişimler meydana gelmiştir. Mülakat yaptığımız mahalle sakinlerinden biri, gençliğinde etnik kökene ilişkin konulara ayıp olduğu gerekçesiyle girilmediğini ve özellikle ailesi tarafından tembihlendiğini ifade etmektedir; “Biz Romanız, roman dediler bize, biz de kullanıyoruz. Bizim anamız babamız derdi ki; sakın böyle mevzulara girmeyin, yani istenmeyen bir şey.” (Hasan, İşçi) Kentsel Dönüşüm Projesi’ne karşı direniş gösteren mahalledeki bazı insanlar Sulukule Roman Derneğini kurarak hem örgütlü bir muhalefet geliştirmiş hem de Roman kimliğinin benimsenmesinde önemli mesafe katetmiştir. Fatih Belediyesi’nin Sulukule’de uygulamak istediği Kentsel Dönüşüm Projesi’ne diğer sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle etkili bir muhalefet yapılmıştır. Bu muhalefette mahallelerini kaybetmek istemeyen insanların itirazı yükselmiş ve bu itiraz insanları daha siyasal bir dil kullanmaya itmiştir. Sulukule’deki Kentsel Dönüşüm Projesine uluslararası kurumların da aktör olarak katılması mahalle sakinlerinin siyasallaşmasına neden olmuştur. Siyasallaşma süreci aynı zamanda mahalledeki baskılanan kimliğin de gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Daha önceleri baskılanan Roman kimliği burada yeniden üretilerek karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda “8 Nisan Dünya Roman Günü” Sulukule’de kutlanmaya başlamıştır. (Sulukule’de bir hüznü “Roman Günü”, 2009) Mahalle sakinlerinin aktardıklarına göre daha önce Sulukule’de kutlanmayan “8 Nisan Dünya Roman Günü”, bir süredir kutlanmaktadır.

Bu süreç, Roman topluluğunun sadece kendi iç dinamiklerine dayalı olmaktan çıkıp, evrensel değerlere ve geniş toplumsal sorumluluklara doğru genişlediğini gösterir. Roman

topluluğunun ahlaki dönüşümü, özellikle genç kuşakların etkisiyle, geleneksel değerlerle modern toplumsal talepler arasında bir denge kurma çabası olarak görülebilir. Bu süreçte, Romanlar, sadece kendi kültürel ve sosyal haklarını savunmakla kalmayıp, genel insan hakları ve sosyal adalet konularında da daha aktif bir rol almaya başlamıştır. Kentsel dönüşüm projelerine ve sosyo-ekonomik müdahalelere karşı verdikleri mücadele, Roman topluluğunun ahlaki değerlerini ve dayanışma anlayışını güçlendirirken, aynı zamanda dış dünya ile olan etkileşimlerinde de etik değerlere dayalı bir yaklaşım sergilemelerini sağlamıştır. Bu dönüşüm, Roman topluluğunun sadece fiziksel ve kültürel mekanlarını koruma mücadelesi değil, aynı zamanda topluluk olarak daha geniş ahlaki ve etik sorunlar hakkında seslerini yükseltme ve kamuoyunun dikkatini çekme çabası olarak da değerlendirilebilir. Bu, Roman topluluğunun toplumsal ve ahlaki sorunlara karşı daha bilinçli ve aktif bir tutum sergilemesini sağlamıştır.

Sonuç

Pierre Bourdieu'nun "Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste" (1984) (Bourdieu, 1984) adlı eserinde tanımladığı habitus, sermaye ve alan kavramları, Roman topluluğunun ahlaki dönüşümünü anlamak için kritik öneme sahiptir. Bourdieu, habitusun bireylerin sosyal dünyayı algılama ve tepki verme biçimlerini nasıl şekillendirdiğini açıklar. Bu çerçevede, Roman topluluğunun geleneksel değerleri ve modern toplumsal taleplerle olan etkileşimi, habitusun dinamik yapısıyla analiz edilebilir. Ayrıca, Bourdieu'nun sosyal ve kültürel sermaye kavramları, Romanların iç dayanışmasını ve dış dünya ile olan etkileşimlerini anlamada yardımcı olur. Roman topluluğunun kendi kimliğini yeniden tanımlama süreci, Bourdieu'nun alan kavramı çerçevesinde, toplumsal güç dinamikleri ve bu güçlerin kimlik üzerindeki etkileri bağlamında incelenebilir.

Anthony Giddens'in "The Constitution of Society" (1984) (Giddens, 1999) eserinde geliştirdiği yapılaşma teorisi ve Jürgen Habermas'ın "The Structural Transformation of the Public Sphere" (1989) (Habermas, 2005) adlı çalışmasındaki kamusal alan kavramı, Roman topluluğunun ahlaki dönüşümünü derinlemesine anlamak için kullanılabilir. Giddens, yapılaşma teorisinde bireylerin ve toplulukların sosyal yapılar içinde nasıl etkili olduklarını ve aynı zamanda bu yapılar tarafından nasıl şekillendirildiklerini vurgular. Bu çerçevede, Roman topluluğunun kentsel dönüşüm süreçlerinde ve sosyal adaletsizliklerle mücadelesinde, sosyal yapılarla olan etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin topluluk üzerindeki etkilerini Giddens'in teorisiyle analiz edebiliriz. Habermas ise kamusal alanın, toplumsal tartışmaların ve fikir

alışverişinin gerçekleştiği bir ortam olarak nasıl işlediğini açıklar. Roman topluluğunun kendi haklarını ve sosyal adalet meselelerini kamusal alanda nasıl savunduğu ve bu süreçte toplumun genelindeki algılarını nasıl değiştirdiği, Habermas'ın kamusal alan teorisine dayanarak incelenebilir. Bu iki teorik çerçeve, Roman topluluğunun ahlaki ve etik değerlerini nasıl yeniden tanımladığını ve bu sürecin geniş toplumsal bağlamdaki etkilerini anlamamıza yardımcı olur.

Erving Goffman'ın "The Presentation of Self in Everyday Life" (Goffman, 2018) adlı eserinde geliştirdiği dramaturjik yaklaşım, Roman topluluğunun sosyal etkileşimlerdeki rollerini ve kimliklerini nasıl sergilediğini anlamak için bir çerçeve sunar. Goffman, bireylerin günlük yaşamda sanki bir tiyatro sahnesindeymiş gibi davrandıklarını ve bu sahne üzerinde kendi kimliklerini nasıl yönettiklerini açıklar. Bu bakış açısı, Roman topluluğunun kentsel dönüşüm süreçlerinde ve sosyal adalet mücadelelerinde nasıl bir 'sahne' oluşturduğunu ve bu 'sahne' kendi kimliklerini nasıl ifade ettiklerini analiz etmekte kullanışlıdır. Özellikle, topluluk üyelerinin kamusal ve özel alanlarda farklı roller üstlenmeleri ve bu rollerin ahlaki değerlerini ve toplumsal taleplerini nasıl yansıttığı, Goffman'ın teorisine dayanarak incelenebilir. Bu yaklaşım, Roman topluluğunun ahlaki dönüşüm sürecinde kendi kimliklerini nasıl inşa ettikleri ve bu inşanın geniş toplumsal anlam ve etkilerini anlamada yardımcı olur. Bu şekilde, Goffman'ın dramaturjik yaklaşımı, Roman topluluğunun sosyal etkileşimler ve kimlik ifadesi bağlamında yaşadığı değişimi derinlemesine anlamamıza olanak tanır.

Türkiye’de Çingene olmak diğer milletlerden birine ait olmak ile eş anlamlı değildir. Kelimenin etnik bir kimliği tanımlamasının ötesinde ayrı bir başka özelliği de kavramın sahip olduğu olumsuz anlamdır. Bugün biz Çingene kavramı yerine Roman kelimesini kullanıyoruz. Bu değişimde özellikle Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üye olma süreci kapsamında kişi hak ve özgürlüklerinin görece genişletilmesi etkili olmuştur. Avrupa Birliği üyelik süreci ile birlikte oluşan atmosferde Romanların da kendi kimliklerine ilişkin tasavvurları belirgin hale gelmiştir. Çingene terimindeki olumsuz anlamın yerine Roman olarak yeniden tanımlanan kimlik artık pasif ve edilgen değildir. Roman kimliği ikili bir süreç içerisinde kendini yenilemektedir. İlki daha önce var olan Çingene/Roman kimliği hakkındaki olumsuz anlamların ortadan kaldırılması ikincisi ise yeniden düşünülen Roman kimliğinin siyasallaşma noktasındaki hedefleri. Romanlar kendi aralarında kendilerinden olmayanları yabancı diye nitelemektedir.

Diğer milletlerden olan insanları yabancı olarak niteleyen Romanlar diğer taraftan kendilerini Türkiye'deki ulus kimliği içerisinde mütalaa etmek istemektedir.

Bu ikili süreç, Roman topluluğunun ahlaki anlayışında da önemli bir dönüşümü temsil etmektedir. Topluluk, kendi içinde var olan geleneksel ahlaki değerlerle modern toplumun talepleri arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Özellikle, kentsel dönüşüm sürecinde yaşanan sosyal adaletsizlikler ve hak ihlalleri, Roman topluluğunun daha geniş toplumsal ve ahlaki meselelere karşı duyarlılığını artırmıştır. Bu, Romanlar arasında, sadece kendi topluluğuna yönelik değil, genel olarak insan haklarına ve sosyal adalet meselelerine karşı daha aktif bir tutum alınmasına yol açmıştır. Bu değişim, Roman topluluğunun sadece kendi iç sorunlarına değil, genel toplumsal sorunlara da karşı daha etkin bir rol üstlenmesine imkân tanımaktadır.

Türk ulus kimliği içerisinde Romanlar meşru görülecekleri ümidiyle Türk ulus kimliğine bağlı gözükmektedir. Bu durum gerek Çanakkale Savaşı referanslarında gerekse de Atatürk ile kurulan ilişkide göze çarpmaktadır. Romanlar devlet ile karşı karşıya gelmekten çekinmektedir. Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı (TOHAV) avukatlarından Pakize Kocaman kendisi ile yaptığım görüşmede, kentsel dönüşüm projesi nedeniyle evlerini kaybeden insanlara, iç hukuk yollarını tükettikten sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'ne başvurmayı önerdiklerini, ancak, Roman asıllı vatandaşların devleti şikâyet etmiş olma gerekçesiyle bu yola başvurmadıklarını belirtti. Romanlar tıpkı Çerkezler, Lazlar, Abazalar gibi siyasal bir eğilimi veya devlet ile bir sorunu olmayan kimlikler arasında yer almayı hedeflemektedir. Sulukule'deki örgütlü direniş, bir anlamda siyasal eğilim, bölgede yaşayan birçok insanın kendisini Roman olarak tanıtmalarının yolunu açmıştır. Kentsel Dönüşüm Projesi öncesinde Romanların bu konuları gündeme getirmediği ortaya çıkmıştır. Romanların kendilerini yeniden tanımlamaları ancak Kentsel Dönüşüm Projesine karşı direnişe geçtikten sonra söz konusu olmuştur. Romanlar sadece Sulukule Mahallesi'ni temsil eden bir isimden ziyade "Roman" ismiyle bir dernek kurarak kimlik vurgusunu ön planda tutmuştur. Fatih Belediyesi'nin uyguladığı Kentsel Dönüşüm Projesi, bölge halkının siyasallaşmasında önemli bir etken olmuştur. Bölgede yaşayan Roman nüfusundan dolayı Sulukule, medyanın ilgisini çekmiş ve insanlar bu kimlik sorunuyla ilk defa muhatap olmuştur. Roman kimliğini Sulukule Mahallesi özelinden hareketle yekvücut olarak tanımlamak imkansızdır. "Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği" ve "Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yardımlaşma,

Dayanışma ve Geliştirme Derneği” etrafında örgütlenen Sulukule Romanlarını bu iki dernekle anlamak da tek başına yeterli değildir. Çünkü derneklerin takipçileri arasında da kimlik konusunda net bir birliktelikten bahsetmek mümkün değildir. Bazı Romanlar, Romanlığın dışlayıcı olmasından dolayı kimlik siyaseti yapmaktan çekinmektedir. Etnik kimlik siyaseti yerine muhafazakarlık siyaseti ile kendi mücadelesine alan açmayı hedeflemektedir. Roman olduğunu kabul etmeyen insanların da var olduğu Sulukule’de Roman olmanın olumsuz çağrışımlar içerdiği düşüncesi de bu kabul etmeyişte etkili olmaktadır. Toplumsal kimlikler siyasal mücadele içerisinde oluşmaktadır. Siyasal mücadelenin dinamik olması durumu kimliği de bu oranda şekillendirmektedir. Kimlik siyasetinin sınırları ve söylemleri dinamik bir yapıya sahiptir. Kimlik siyasal mücadele içinde kendisine devamlı bir pozisyon yaratmakta ve yeni şartlarda kendini yeniden üretmektedir.

Kaynaklar

- Marsh, A. (2005). *On the history of Suluke*.
<http://www.gaydaistanbul.com/arastirma/historyofsulukule.html>
- Aksu, M. (2006). *Türkiye’de Çingene olmak*. Kesit Yayınları.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
- Kentel, F., Ahıska, M. ve Genç, F. (2007). *“Milletin bölünmez bütünlüğü” demokratikleşme sürecinde parçalayan milliyetçilik(ler)*. Tesev Yayınları.
- Giddens, A. (1999). *Toplumun kuruluşu: Yapılaşma kuramının ana hatları*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Goffman, E. (2018). *Günlük hayatta benliğin sunumu*. (B. Cezar, Çev.). Metis Yayınları.
- Habermas, J. (2005). *Kamusallığın yapısal dönüşümü*. (T. B. Sancar, Çev.). İletişim Yayınları.
- Sulukule’de bir hüznü “Roman günü”. (2009, Nisan 8). *Radikal*.
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=930183&Date=08.04.2009 &CategoryID=77>
- (2004). *Türkiye’nin katılım yönünde ilerlemesi hakkında 2004 yılı düzenli raporu*. Avrupa Toplulukları Komisyonu. http://digm.meb.gov.tr/BELGE/IR_2004_tr.pdf
- Türkiyeli Romanlar haklarını savunuyor*. (2007, Mart 12). <http://www.edrom.org.tr/?pid=23>.

Yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması hakkında kanun. (2005, Temmuz).<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1509.html>. adresinden alındı